

נשא

להתודות לפני האל ברוך הוא . . וידוי זה מ"ע כו", ד"מבואר בדבריו דאין ה' תשובה מ"ע, דלא כתב מ"ע שיעשה תשובה רק אם בא לעשות, מ"ע ש-יתודה בפיו".

(ב) גם להרמב"ם יש מצוה וחיוב לעשות תשובה: ויש לומר שהציווי בתורה על מצות התשובה נכלל בכתוב, ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד, שפירושו – ציווי למול את הלב ולהסיר את קשיות העורף שישנם כבר, אלא שמצוה זו אינה נמנית במנין תרי"ג מצות, לפי שהיא מה"ציוויים הכוללים התורה כולה" (שאינם במנין תרי"ג מצות, כמו שביאר הרמב"ם ב"ס"ה"צ שלו, שרש רביעי). דהרי עיקר התשובה הוא, כמ"ש הרמב"ם, "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד", ובלשון רבינו הזקן באגרת התשובה, "מצות התשובה מן התורה

א. כתב הרמב"ם בסהמ"צ (עשה עג): "שצונו להתודות על העונות והחטאים שחטאנו לפני האל ולאמר אותם עם התשובה, וזהו הידוי כו' והוא אמרו כו' והתודוי את חטאתם אשר חטאו".

וידועה השאלה – למה לא מנה ה' רמב"ם במנין המצות אלא מצות הידוי, ולא מנה מצות התשובה.

ומצינו בה ג' ביאורים:

(א) שיטת המנ"ח, "דתשובה אינה מצוה . . מ"ע זו [דידוי] הוי כהרבה מצות מהתרי"ג . . שאינה מצוה לעשות או שלא לעשות רק העשי' על תואר כך וכך נחשב מצוה, כמו גירושין וטוען ונטען . . דידיני המצוה אם יעשה כך יהי' כך הוי מצוה, ה"נ דהתורה אמרה אם יעשה תשובה יהי' על תואר כך להתודות כו' ובכך תשובתו מקובלת . . אבל אינו מבטל שום מצוה אם אינו עושה תשובה . . כי זה אינו מצוה כלל רק כמו גירושין והדומה שהתורה כתבה דיני ה' מצוה אם ירצה שעונו יכופר יעשה תשובה על תואר כך וכך".

ומדייק כן גם מלשון הרמב"ם בריש ה' תשובה שכו', "כל מצות שבתורה כו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב

(4) ולהעיר, שברמב"ם ה' תשובה (פ"ה ה"ה) מפרש הכתוב (נצבים ל, ב) "ושבת עד ה'א" שהוא הכטחה וסיפור דברים. וראה רמב"ן עה"ת (נצבים שם, יא). – ובסמ"ק (מצוה נג) מנה מצות תשובה מכתוב זה ד"ושבת עד ה'א".

(5) כמפורש בכתורת להל' תשובה – כדלקמן בפנים.

(6) עקב י, טז.

(7) ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא שני האופנים נכללו בציווי זה.

(8) ה' תשובה פ"ב ה"ב.

(9) פ"א (צא, רע"א).

(1) בתרגום קאפח: "בעת שנשוב מהם". והוא ע"ד ל' הרמב"ם בריש ה' תשובה, "כשיעשה תשובה" – ראה לקמן בפנים.

(1*) פרשתנו ה, ז.

(2) מצוה שסד.

(3) אבל ראה לקמן בפנים ריש ס"ב.

חלק המחשבה שבה, הגמירה בלב לעזוב („שלא יעשהו עוד“¹⁶) וידידי הוא חלק הדיבור, בלשון הרמב"ם ש„צריך להת- וודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו“, היינו לבטא בשפתיו מה שנגמר בלבו. ועפ"ז מובן, שמצות ידידי כוללת החובה לשובי, שהרי בלי התשובה בלב אין תוכן לידידי.

[ועפ"ז מובן הטעם שהביא הרמב"ם¹⁵ דוגמא ל, מתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב – הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שיש- לך השרץ, דלכאורה, מהו הצורך ב- דוגמא זו, והול"ל סתם שוידידי בלי עזי- בת החטא אינו מועיל.

אלא שדוגמא זו מבארת גדר התשובה: כשם ש„טובל ושרץ בידו“ אין כאן ענין צדדי הגורם שהטבילה לא תועיל (כמו חציצה¹⁸, או מחוסר זמן וכיר"ב, שהם תנאים צדדיים שהטבילה זקוקה להם¹⁹), אלא זהו היפך ענין הטבילה,

היא עזיבת החטא בלבד . . דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן ב- מל"ת. ונמצא, שאין התשובה אלא ענין של קבלת מצות (שמקבל עליו לקיים תרי"ג מצות), וא"כ היא מ„הציויים הכוללים“, כי אין בה חידוש ו„מעשה מיוחד“ שאינו נכלל בקיום שאר המצ- וות, ובלשון הרמב"ם¹⁵ „לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענו“.

ולכן מנה הרמב"ם רק מצות ידידי במנין המצות, כי ידידי (דהיינו החיוב לבטא בשפתיו גמירת הלב לעזוב כו"ו) הוא „מעשה מיוחד“ שאינו נכלל בשאר מצות התורה.

ג) בקרית ספר²⁰ מעתיק לשון ה- רמב"ם בכותרת להל' תשובה (שגם הן נכתבו ע"י הרמב"ם²¹) „שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה“, ומפרש: „ה- תשובה והידידי מצוה אחד“ היא שאין ידידי בלי תשובה כי מי שמתודה ואינו גומר בלבו לשוב מחטאתו הוא כטובל ושרץ בידו (כהובא ברמב"ם בהל' תשו- בה פ"ב²²) והידידי הוא גמר התשובה“.

ביאור דבריו: תשובה וידידי הם שני חלקים של מצוה אחת – תשובה היא

(16) ל' הרמב"ם שם ה"ב.

(17) והיינו שהמצוה לשוב היא מהכתוב ד„והתחודו“, כיון שוידידי כולל המחשבה והאמירה בלב לשוב. וראה גם יד קטנה על הרמב"ם כאן פ"א ס"ב.

(18) שהרי יכול לאחוז השרץ מבלי שיחוצץ כלל, ע"ד מקואות פ"ח מ"ה.

(19) דנוסף על שדבר החוצץ אינו ענין של טומאה (כמו שרץ), גם לענין הטבילה הוא רק תנאי צדדי, שהרי כשדבר חופה רק את מיעוטו – ואפילו כשחופה את רובו באם אינו מקפיד עליו – עלתה לו טבילה מן התורה (רמב"ם הל' מקואות פ"א ה"ב) – אף דכשטבל כולו חוץ מראש אצבעו הקטנה, הוא בטומאתו מן התורה (שם ה"ב). דמזה מוכח שאף שיש חציצה – ה"ז טובל כולו. ומה שלא עלתה לו טבילה ברובו ומקפיד, הוא תנאי צדדי.

(10) בסהמ"צ שרש ד' שם.

(11) ראה רמב"ם הל' תשובה שם בסוף ההלכה, ולקמן בפנים.

(12) למביט על הרמב"ם ריש הל' תשובה.

(13) ראה רמב"ם הוצאת שוליונגער סוף כרך ו' תמנה ז'. ועוד – והרי זהו גם ל' הרמב"ם במנין המצות על סדר ההלכות בריש ספר היד.

(14) כ"ה בקרית ספר שלפנינו. ולכאורה צ"ל אחת.

(15) ה"ג.

הרמב"ם בהל' תפלה²¹, "חייב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום כו", שגדרה של מצות תפלה הוא – ביטוי של רגש מסויים בדיבור, ובלי הרגש של "תחינה" אין משמעות ב- אמירת תיבות התפלה] – מ"מ נחשבת מצות תפלה כמצוה שבדיבור²², וזהו פשטות פירוש הלשון "יתפלל" – שקאי על הדיבור שבתפלה. ובמנין המצות שבריש ס' היד²³ נקט הרמב"ם, "להתפלל אליו" (וכן בריש הל' תפלה, "מצות עשה להתפלל בכל יום") – כי במנין המצות מונים את ענין הדיבור שבתפלה, ולא את הכוונה שבה²⁴.

ב. והנה ע"ד הנגלה, מג' ביאורים הנ"ל – נראה יותר הביאור השלישי.

דהנה על שיטת המנ"ח שלהרמב"ם אין חובה לעשות תשובה – קשה, שהרי בכותרת להל' תשובה מפורש (כנ"ל) "מצוה עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה", הרי שגם לה- רמב"ם יש מצוה לשוב מחטאו. וכן נקט גם רבינו הזקן באגרת התשובה שלו,

דכאשר האדם נאחז בטומאה, אי אפשר שבאותה שעה יהי אצלו ההיפך שלה (טבילה) – עזיבת הטומאה, לטהר מ- טומאה, כן הוא בנוגע ל"המתודה בדב-רים ולא גמר בלבו לעזוב" – שהתשובה והיודוי הם מעשה אחד של טהרה מ- טומאת החטא].

והטעם שבספר המצות הזכיר ה- רמב"ם רק מצות וידוי (ולא הזכיר החובה לעשות תשובה) – דלכאורה, ע"פ הנ"ל, הרי עיקר המצוה היא התשובה (גמירת הלב לעזוב), והיודוי הוא רק תוצאה מגמירת הלב וביטוי בפה – הוא לפי שמצוה שיש בה שני חלקים, מחשבה, ודיבור או מעשה, נמנה במנין המצות ענין הדיבור (והמעשה) שבה²⁵, ולא ענין המחשבה שבה.

ולדוגמא – מצות תפלה, שמורכבת משני חלקים – עבודה שבלב (כמחז"ל²⁶ "איזו היא עבודה שהיא בלב . . . זו תפלה") ודיבור התפלה. ואע"פ שעיקר ענין התפלה הוא (לא הדיבור, אלא) המחשבה וכוונת הלב [ועד ש"תפלה שאינה בכוונה [היינו הכוונה הכללית כגון דע לפני מי אתה עומד וכיו"ב] אינה תפלה²⁷; ובמ"א נת"ב דיוק לשון

(24) פ"א ה"ב.

(25) עיין ברכות (כא, רע"א) ועוד. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ט. שרע אורח סק"א ובמג"א שם סק"ב. שרע אדה"ז שם ס"ב וס"ד.
(26) מ"ע ה [משא"כ בכותרת שבריש הל' תפלה (ומנין המצות על סדר ההלכות בריש ס' היד), לעבוד את ה' בתפלה].

(27) ועד"ז מצינו במצות ת"ת, דקיי"ל בשורע אורח סמ"ז דאינו מברך על הרהור משום דלאו כדיבור דמי, דמעשה המצוה של ת"ת הוא הדיבור (ובמ"ש אדמור"ה הוקן בהל' ת"ת פ"ב הי"ב), אע"פ שבתשובה צ"פ אם אינו מבין מה שהוא אומר אין זה נחשב לימוד כלל, כמ"ש אדמור"ה הוקן שורע אורח ס"ג ס"ב (ע"פ המג"א שם) ובהל' ת"ת שם הי"ג.

(20) והטעם מובן ע"פ המבואר בתניא (רפ"ח) שזה נוגע לכוונת התומצ"ל לעשות דירה לו ית' בתחתונים דוקא, המשכת אלקות בגשמיות (וגוף האדם), שזה נעשה ע"י דיבור ומעשה דוקא. ע"ש באורך. וראה גם יד קטנה במנחת עני שם סק"ד.
(21) תענית בתחלתה. הובא ברמב"ם ריש הל' תפלה. וראה גם סהמ"צ מ"ע ה וסמ"ה הל' תפלה שם.

(22) רמב"ם הל' תפלה פ"ד ה"טו. וראה חידושי הגר"ח על הרמב"ם שם.

(23) לקר"ש חכ"ב ע' 117 ואילך (וראה הערה

[ובעומק יותר נ"ל, שגם עזיבת החטא (גמירת וקבלת הלב על להבא) נחשבת כדבר שלא "ידענו" ממצוות אחרות, כי אינה דומה הקבלה שבתשובה לקבלת עול מלכות שמים סתם].

ולכן נראה ביאור הג' הנ"ל, שהטעם שהתשובה אינה נמנית במנין המצוות הוא לפי שהיא ענין שבלב, ובמנין המצוות נמנה רק חלק הדיבור שבמצוה זו, דהיינו מצות וידוי.

אמנם, מכיון שג' ביאורים אלה הם סברות בתורה, י"ל שחלים עליהם דברי חז"ל³², "אלו ואלו דברי אלקים חיים", וכמשנ"ת כמה פעמים, שכל דיעה בתורה (גם דיעה שלהלכה נדחתה) יש לה מקום בעבודת ה'. דזה שנפסקה ההלכה כדיעה א' הוא רק להנהיגה במדע, שאי אפשר לנהוג למעשה כשתי דיעות סותרות, אבל בנוגע לרוחניות המצוות, יש מקום לכל הדיעות.

וכן בנדר"ד, שג' השיטות הנ"ל בענין התשובה — (א) תשובה אינה מצוה (כשיטת המנ"ח³³), (ב) היא מהציוויים הכולל-

שכ', מצות³⁴ התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד, הרי שיש מצוה מן התורה לשוב מחטאו (וקאי שם בשיטת הרמב"ם, כדמוכח מהמשך דבריו³⁵).

וגם הביאור הב' הנ"ל (שתשובה היא מהציוויים הכוללים שאין בהם, מעשה מיוחד) — דחוק לכאורה, כי בתשובה צ"ל לא רק עזיבת החטא (קבלה על להבא) אלא גם חרטה על העבר, וכמ"ש הרמב"ם³⁶, "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו כו' וכן יתנחם על שעבר", והרי חרטה על העבר הוא "מעשה מיוחד" שאין יודעים אותו ממצוות אחרות?

בדוחק יש לומר שחרטה על העבר היא פרט בקבלה על להבא, דאם אינו מצטער על העבר ואינו מתחרט עליו ה"ז הוכחה שחסר בקבלתו והחלטתו על להבא, ולכן אין החרטה נחשבת, "מעשה מיוחד" (כיון שמוכרחת היא להקבלה על להבא). אבל זהו דוחק גדול, כי בדיני התשובה המבוארים בשו"ע³⁷, שעל ידם רשע נעשה כשר לעדות, נזכרת רק קבלה על להבא, ומשמע מזה שאפשר לגמור בלב שלם שמכאן ולהבא יקיים מצוות ה' מבלי להרגיש צער וחרטה על העבר. וכן מורה פשוט לשון הרמב"ם "וכן יתנחם על שעבר", שאינו תנאי ופרט בעזיבת החטא, אלא ענין נוסף³⁸.

נוסף המעכב בחובת התשובה, אלא רק הצריך לכפרת התשובה [כמשנ"ת במ"א (לקו"ש ח"ז ע' 197 ואילך), בביאור דברי אדה"ז באגה"ת שם ש, מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד", דמזה משמע שבחובת התשובה מה"ת לא נכלל החיוב להתחרט על העבר, והיינו לפי שהצורך בענין החרטה הוא לא בשביל תשובה עצמה, אלא בשביל הכפרה שע"י תשובה. ע"ש באורן]. וע"ד המשך דברי הרמב"ם שם, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, "שלאכארה בודאי שזה אינו לעיכובא במצות תשובה (ראה שיחת פורים תשמ"ז). ואכ"מ.

(32) עירובין ג, ב.

(33) ולהעיר שכמה מוני המצוות לא מנו כלל

(28) ולא "ענין התשובה", "מהות התשובה"

וכי"ב.

(29) "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום

תענית כלל במצוות התשובה . . . רק הידידי כו" (אגה"ת שם).

(30) חרימ סו"ס לד. וראה רמ"א שם סל"ג

"מיד כשמקבל כו' שלא לעשות עוד סגי ליי".

(31) אלא י"ל שאין כוונת הרמב"ם שזה ענין

החיות של אברי הנשמה [ושם מעיקרא לא מגיע פגם של חטאים, ובלשון אדה"צ³⁹ ד"ג, בשעת החטא היתה באמ-נה אתו ית"י], ולכן נמשך משם חיות חדש להאבר הפגום, למלאות הפגם וה-חסרון⁴⁰.

ועפ"י מובן טעם השיטה שמצות תשובה היא מהציוויים הכוללים ואינה נמנית במנין המצוות, כי הטעם שציוויים כוללים לא נמנו במנין המצוות הוא לפי שבמנין המצוות נמנו רק מצוות שהם כנגד אברים פרטיים של הנשמה, ולא ציוויים הכוללים כל המצוות כולן. וע"ד ביאור אדמו"ר הזקן⁴¹, בהחילוק בין תורה ומצות, דמצות נקראות „אברים“, ואילו התורה, שהיא המקור של כל המצות, „היא בחי' הדם הממשיך חיות לכל האברין בשוה בכללותו“⁴². וכן הוא בנוגע למצות התשובה, ש„היא במדריגה עליונה יותר מכל המצות“, כי ענינה להמשיך חיות חדש ב„אבר“ הנפגם, הרי אינה במנין המצות (שכנגד אברי הנפש) אלא למעלה מהם (והיא שייכת ל„דם“ וחיות הנפש).

והטעם שרק מצות התשובה לא נמנית במנין המצוות (אבל מצות וידוי היא במנין המצות) – יש לומר, כי כח התשובה בה למלאות הפגם באברי הנשמה, הוא

ים, (ג) היא מצוה פרטית ככל המצוות⁴³ (וזה שאינה נמנית במנין המצוות הוא מפני שנמנה חלק הדיבור שבה ולא ענין התשובה שבלב) – יש להם מקום ע"פ תוכן הרוחני שבמצות תשובה.

ג. ויובן זה בהקדם ביאור מרז"ל שרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה הם כנגד רמ"ח אברים⁴⁴ ושס"ה גידים⁴⁵. וידוע, דכשם שהגוף מתחלק לרמ"ח אברים ושס"ה גידים, כך יש כנגד דם „תרי"ג מיני כחות וחיות“⁴⁶ בנשמה. וכאשר האדם הוא שלם בשמירת כל התרי"ג מצות (שהם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים), אז הוא „תמים ושלם בכל אברי הנפש . . משא"כ אם חסר מצוה א' או פגם בה הרי נעשה מחוסר אבר“⁴⁷.

וזהו ענינה של מצות תשובה, ש„היא“⁴⁸ במדריגה עליונה יותר מכל ה-מצות, שלכן ככחה „למלאות הפגם וה-חסרון“ שנעשה באברי (וחיות) הנשמה. והיינו, לפי שע"י התשובה מעומקא דלבא מגיעים לעצם הנפש, שהוא מקור

מצות תשובה – גם לא וידוי – כמו הרס"ג הבה"ג והיראים (ראה ביאור הר"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מנין הפרשיות פ' מב).

34) ובסהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה משמע לכאורה שגם התשובה נמנה במנין המצות. ע"ש. וברשימת מנין המצות להצ"צ שנדפסה בסו"ס פסקי דינים שלו (קד"ח תשל"ב ושלח"ו) מצוה 45 – „תשובה“. ולהעיר ממאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שלה.

35) מכות כג, סע"ב. הובא ברמב"ם בסוף הקדמת סהמ"צ וכן בהקדמת ס' היר.

36) זח"א קע, ב.

37) ל' התניא פנ"א. וראה תניא רפ"ד „תרי"ג

אברי נפש“.

38) לקו"ת נצבים ד"ה כי המצוה. וראה

סהמ"צ להצ"צ שם. ועוד.

39) תניא ספכ"ד.

40) ראה לקו"ת וסהמ"צ שם. ובכ"מ.

41) לקו"ת במדבר (יג, א"ב). ולהעיר גם

מלקו"ת בלק (ע, סע"ג ואילך) בטעם שתפלה

„אינה ממנין המצות דאורייתא“, כי היא כמו חוט

השדרה שאינו ממנין האברים ועכ"ז הוא

המעמיד ומקיים את כל האברים. ע"ש.

42) אלא שנסף ע"י יש מצוה פרטית (ממנין

רמ"ח מ"ע) של חלמוד תורה. וראה לקו"ת בלק

שם (עא, סע"ב).

שאינו אפילו חיוב מד"ס אלא מנהג ישראל, גדלה עוד יותר (כמנהג ישראל) אפילו משמחת בית השואבה,

ומבואר בזה, דהיא הנותנת – שכל שהשמחה עמוקה וגדולה יותר, כך מתמעט תוקף החיוב, כי כאשר יש ציווי על האדם, הרי זה גופא כמו סיבה מבחוץ שכאילו מכריחה אותו לעשות מה שנצטווה. ולכן ככל שמתמעט תוקף החיוב, הרי השמחה שבלב היא פנימית יותר ומקורה בעומק הנפש.

וכן הוא בענין התשובה, דכיון ש-תשובה שלימה ואמיתית באה מעצם הנפש (שרק משם נמשך חיות חדש למלאות הפגם באברי הנפש), לכן אין ציווי על מצוה זו⁴³, כי רק כשהאדם עושה תשובה בבחירתו החפשית לגמרי (אפילו לא מחמת ציווי התורה), ה"ז ראי' שהתשובה היא מעומקא דלבא ועצם הנפש ממש.

[ועפ"ז יש לבאר גם הטעם שהרמב"ם הכניס ה"עיקר" דבחירה חפשית בהלכות תשובה דוקא⁴⁴, אע"פ שהוא "עיקר גדול" . והוא עמוד התורה והמצוה⁴⁵, היינו עמוד כל התומ"צ, ולכאורה הו"ל להביאו בהל' יסודי התורה – כי ענין הבחירה חפשית שייך לגוף עשיית התשובה, לפי שתשובה שלימה היא כשכאה מעצם הנפש כנ"ל, והבחנה על ענין הבא מעצם הנפש היא – כשכא

ע"י ההחלטה וההתעוררות מעומקא דל-בא⁴⁶, שהיא מגעת בעצם הנפש (כנ"ל), וענין זה שייך לענין התשובה (שבלב) ולא לוידי דברים⁴⁷.

ד. ע"פ הקדמה זו יש לבאר (ע"פ פנימיות הענינים) גם טעם שיטת המנ"ח שתשובה אינה מצוה כלל:

כאמור לעיל, הכח שבתשובה למלאות הפגם והחסרון שבאברי הנפש הוא לפי שתשובה מגיעה בעצם הנפש, מקור החיות של אברי הנפש, כנ"ל – וענינים הבאים מעצם הנפש תלויים אך ורק בבחירת האדם. דכאשר אדם עושה דבר מפני ההכרח הרי אין פנימיות נפשו בעשי' זו, והיא רק עשי' חיצונית בלבד. ומוכן, שכל שמתמעט ההכרח מבחוץ, יש יותר פנימיות בהעשי'. וענין שבא מעצם הנפש ממש, שלמעלה מכל הכחות וכו', הוא מפני שבא כולו אך ורק מבחירת האדם, מבלי סיבה מבחוץ⁴⁸.

וע"ד משנ"ת במק"א⁴⁹, שזהו גם הטעם לגודל השמחה של ניסוך המים בחג הסוכות ש"הוא⁵⁰ הלכה למשה מסיני . . שאינו מפורש בהדיא בתושב"כ רק רבנן אסמכוה אקראי⁵¹, שהיא גדולה יותר משמחת יו"ט שהוא חיוב מה"ת; והשמחה של הקפות בשמע"צ ושמח"ת,

43) להעיר מסהמ"צ להצ"צ שם (ועוד), דוידי בא לבטל "גוף" הקליפה שנעשה ע"י העבירה. ע"ש.

44) וגם לא כמסובב מאהבה שבלבו או מ-מסקנת שכלו שבמוחו, כי אין לומר ש"עצם" הי' מוכרח מצד כחות וענינים שלמטה הימנו.

45) לקושי חכ"י ע' 216 ואילך – ע"פ לקוית סוכות (עט, ד ואילך): סידור ש' חג הסוכות (רסח, א ואילך).

46) ל' הלקוית שם. וש"נ.

47) וכן גם למעלה "שרש ענין התשובה הוא מפני שעצמות אוא"ס אינו מוכרח ח"י ברצונו", דהגם שהרצון דמצות הוא ג"כ בפנימיות ועצמיות אוא"ס, "אינו מוגבל ומוכרח ח"י בהרצון" (סה"מ אעת"ר ס"ע כא).

48) פ"ה ואילך.

49) ל' הרמב"ם שם ה"ג.

כתוצאה מבחירה חפשית לגמר, בלי סיבה מבחוי⁵⁰ (משא"כ בשאר המצות, ש' ענין הבחירה נוגע רק לענין שחר ועונש⁵¹), וכמשנת במ"א⁵².

ה. אעפ"כ שיטת הרמב"ם (ואדה"ז) להלכה היא שתשובה היא מצוה, ועוד זאת – שהיא מצוה פרטית הנמנית ב' מנין המצוות⁵³ (שהיא חלק ממצות וידוי, אלא שזו במחשבה וזו בדיבור, כנ"ל).

ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכמה מקומות⁵⁴ בפירוש לשון חז"ל, "תשובה ומעשים טובים" – שע"י התשובה נעשים מעשי האדם, מעשים טובים ומאירים⁵⁵, כי התשובה מכניסה חיות בקיום התורה והמצוות. ואין זה דבר נוסף בענין התשובה, אלא זוהי התכלית והמטרה של תשובה – להביא את האדם לתוספת חיות בעבודתו בקיום התורה והמצוות.

כלומר⁵⁶: תכונת התשובה היא, שיכרה לה להביא את האדם לידי רצון, "לברוח" מעולם הזה (שרובו ככולו רע והרשעים גוברים בו⁵⁷). דלאחרי שהאדם נכשל בהרע שבועלם ומרגיש גודל פחיתותו, הרי בעשיית תשובה מתעורר בו הרצון לברוח מן העולם שהוא מות ורע ולשוב

אל ה' כפשוטו, "והרוח תשוב אל ה' אלקים אשר נתנה"⁵⁸. וכדמצינו בתשובת ר' אלעזר בן דורדיא⁵⁹, ש'הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכי' עד שיצתה נשמתו, שהתחרט כ"כ על מעשי הרע שלו, ונתעוררה בו התשוקה להפרד מהרע שבעוה"ז, עד ש'יצתה נשמתו'.

ולכן הדגישו חז"ל שתשובה צ"ל ב' אופן שמכניסה, "אור וחיות" במעשים טובים, כי תשובת ר"א בן דורדיא היתה רק הוראת שעה⁶⁰, אבל דרך התשובה צ"ל באופן שלא תביא את האדם לידי יציאת נשמתו מן העולם, אלא אדרבה, תשובה צריכה לעורר באדם תשוקה וחפץ להוסיף בתורה ומעשים טובים בהיותו נשמה בגוף דוקא⁶¹.

[וגם בנוגע לתשובת ר' אלעזר בן דורדיא, ידוע מ'ש האריז"ל⁶², "וקשה אחר שלא סגל מעשים טובים האין בא לעולם הבא . . במה יתכסה שאין אדם יכול ליכנס שמה אם לא יה' לו לבוש הנעשה ממעשים טובים . . אלא זהו גלגול יוחנן כהן גדול ששימש פ' שנה בכה"ג ולבסוף נעשה צדוקי . . הלבוש שעשה יוחנן כ"ג בכל המע"ט אשר סגל פ' שנים לקחו ר' אלעזר – הרי שרגש התשובה לבד אין בכחו להכניס את

(56) קהלת יב, ז.

(57) ע"ז י, א.

(58) ראה תניא ספמ"ג. מאמרי אדה"ז תקס"ב

(ע"ז י, ג). – ובסה"מ תרמ"ז (ע"ז יט) "ואפ"ל שאין הכוונה שיצא נשמתו בפומ"מ דוקא . . כשכא לתשובה אמיתית ונשאר הנפש בגוף יש מעלה מה שהוא מקיים תומ"צ אח"כ". ע"ש.

(59) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 199 (ובהערה 46

שם).

(60) ל"ת וס' הלקוטים להאריז"ל תהלים

מזמור לב.

(50) משא"כ כשהיא באה ע"י יסורים כו'. –

אבל גם בזה י"ל שהיסורים רק "מבטלים" אונס היצר, והתשובה היא גילוי העצם – רצונו האמיתי, וכברמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(51) ראה רמב"ם (הל' תשובה) שם ה"ד ואילך.

(52) לקו"ש ח"ל ע' 199 ואילך. ע"ש בארוכה.

(53) לקו"ת שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג.

(54) בהבא לקמן ראה המשך תער"ב פרק

שא"ש.

(55) תניא פ"ז (יא, ריש ע"ב). שם פ"ז (י,

סע"ב).

האדם לעוה"ב, וצריכים דוקא מעשים טובים].

וזהו גם הטעם הפנימי שגם התשובה שבלב היא מצוה פרטית – כי בזה בא לידי הדגשה, דאע"פ שעצם ענינה וגדלה הוא למעלה מכל המצוות (ולמעלה מענין הציווי בכלל, כנ"ל), מ"מ, אין תשובה צ"ל באופן שנשארה, "למעלה"

ממצות פרטיות, דהיינו רגש של חרטה ורצון לשוב אל ה' באופן "כללי", אלא ההתלהבות דתשובה צ"ל באופן שתביא את האדם לידי תוספת חיות בקיום מצוות פרטיות (ועי"ז – לתקן הפגם ש"באברי הנפש), "תשובה ומעשים טובים" דוקא.

(משיחות כ' מנ"א וס"ט עקב חשכ"ח)

נשא ב

ויומתק ע"פ דעת ר"מ בזבחים, דס"ל דקרבנות נזירות הם בכלל נדרים ונדבות (שקרבין בבמת יחיד), ולפ"ז י"ל דחיוב קרבנות נזיר (ועכ"פ העולה שלו) הוא מחמת נדרו, שבכלל הנדר דקבלת נזירות איכא גם קבלה על הקרבן, ולכן ס"ד אמינא דחל ע"ז דין נדרים ונדבות דעכו"ם שמקבלין מהן.

וי"ל, דהא דרש"י לא פירש כן (ד"א אין להם נזירות) היינו שאין קרבנן קרב, הוא משום דס"ל שקרבנות נזיר אינם שייכים להנדר, אלא הם חיוב הבא

א. תנן בריש פרק בתרא דמס' נזיר: „הגויים אין להם נזירות“, וכגמרא: מנא הני מילי דתנו רבנן דברי אל בני ישראל ולא לעובדי כוכבים.

ובפירוש דברי המשנה „הגויים אין להן נזירות“ כ' רש"י: „העכו"ם שנדרו בנזירות אין נזירות חלה עליהן ומותרין לגלח ולשתות יין וליטמא למתים“. אבל התוס' כתבו דהא דהגויים אין להן נזירות היינו „ואין קרבנן קרב אף על גב דמקבלין מהם נדרים ונדבות“.

והנה הטעם שלא פירשו התוס' כ' פשוטו (וכפרש"י), ש„אין להם נזירות“ היינו שמותרים ביין כו', אלא כתבו ש„אין קרבנן קרב“ — יש לומר בפשטות, שזהו לפי שזה שעכו"ם מותר ביין ובתגלחת מצ"ע אין בזה שום חידוש, דמהיכא תיתי, דיאסרו בזה, והרי אין בעכו"ם כל דיני נדרים, ולכן פירשו התוס' „ואין קרבנן קרב אף על גב דמקבלין מהם נדרים ונדבות“, והיינו, דהטעם שצריך לימוד למעט עכו"ם מנזירות הוא (בעיקר) מצד דין קרבן נזיר, שבזה איתנהו לעכו"ם דמקבלין מהם נדרים ונדבות.

(1) סא, א.

(2) כ"ה במשנה שבמשניות. ובגמ' „הכותים וכיו"ב (מפני הצנזור).“

(3) פרשתנו ו, ב.

(4) וראה גם מאירי כאן.

(5) וכן להלן בתוד"ה דת"ר, שכתבו „שאם קבלו נזירות אינו כלום ומותרין לשתות ביין“, הוסיף „ואין מביאין קרבנות נזירות עליהם“.

(6) וכן משמע בפ' הרא"ש ושטמ"ק כאן.

וראה רע"ב למשנה כאן.

(7) קיז, א"כ. וראה תמורה יד, ב.

(8) בפרש"י זבחים שם, ב ד"ה „מנחות ונזירות ישרות (נדרים ונדבות) ניהו“, דאע"ג דבמלאות נזרו הוין קרבנותיו חובה עליו מיהו ע"י נדר באו עליו. ועד"ז הוא בתוד"ה זאת (פסחים לח, ב) „דנזירות גופיהו נידר ונידב הוא אע"ג דה' קרבנות חובה“. וראה גם רש"י תמורה שם ד"ה שלמי.

ולפי' התוס' כאן אולי י"ל יתירה מזה, כ' בפנים.

וראה רמב"ם הל' שחיטה פ"ב ה"כ: אבל השוחט לשם עולת נזיר . . . שעיקר הנזירות נדר מן הנדרים. אבל לכאורה כוונתו כלשון רש"י ותוס' הנ"ל, ולא שהעולה עצמה היא בכלל הנדר [ולהעיר שלהרמב"ם גם חטאת ואשם דנזיר נק' דבר הבא בנדר ונדבה (שנתפס בנדר) — ראה רמב"ם הל' נדרים פ"א ה"י „שהנודר בנזיר מביא חטאת כו"י. ואכ"מ].

(9) ראה זבחים שם, דלמסקנא אי איתמר הכי איתמר אמר שמואל מחלוקת (ר"מ וחכמים) בעולה ושלמים (של נזירות) אבל בחטאת ואשם דברי הכל חובות ניהו ולא קריב.